

בבא מציעא דף לג-א

הוי רץ למשנה יותר מגמרא

"העוסקים במקרא - מידה ואינה מידה. משנה - מידה ונוטלים עליה שכר. גמרא - אין לך מידה גדולה מזו."

והקשתה הגמ' שמאיךך נאמר: לעולם הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא.

והיישוב הוא: בימי רבי נשנית משנה זו (דהוי רץ למשנה), מפני שאז כולם עזבו את המשנה ועסקו רק בגמרא, ועל כן הוצרך רבי לחזק את לימוד המשנה. וביאר רש"י שחרד לכך שאם לא יעסקו במשניות, לא תתקיים הגירסא הנכונה, ועל כן הוצרך רבי לחזקם לחזור על משנתם.

ועדיין צ"ב מהו "יותר מן הגמרא", הרי לפי דברי הגמ' גמרא היא יותר ממשנה אלא שצריך לחזק את לימוד המשנה?

המהרש"א מבאר שהגמרא הזו מבוססת על המשנה באבות (ה, כא) לגבי הגילאים השונים בלימוד התורה. בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן ט"ו לגמרא. וזהו שאמרו שהעוסקים במקרא מידה ואינה מידה, שאינה נוהגת אלא זמן מועט משנות האדם דהיינו עד גיל עשר, וגם אין נוטלים עליה שכר כ"כ, שנוהגת בימי קטנותו של האדם שאינו מצווה בתלמוד תורה. ולגבי משנה אמרינן שהיא מידה הנוהגת זמן ארוך בגדלות האדם, מגיל י"ג ועד ט"ו, אבל לא כתלמוד. ולגבי תלמוד אין לך מדה גדולה מזו, שהיא נוהגת כל ימי חי האדם.

ומה שארע בימי רבי ביאר המהרש"א לפי דרכו, שהחלו להקדים את לימוד הגמרא קודם שהגיעו הילדים לגיל הנקוב במשנה באבות. ועל זה הורה להם רבי שירוצו למשנה יותר מן הגמרא, שבגיל עשר עד ט"ו עליהם לתלמוד משנה ולא גמרא. וזהו הלשון 'רץ' ששייך לימי הנערות.

דברי המהרש"א מתחברים היטב עם מה שהתריע המהר"ל אודות דרך הלימוד בדרו (תפארת ישראל פנ"ו, ובאורך בגור אריה דברים ו, ז) וזועק המהר"ל מנהמת לבו שאנשים אינם מציייתים להדרכת המשנה, ומלמדים גמרא ילדים בגיל ח' וט', כאשר לילד עדיין אין את הבסיס של המשניות, וגם אין לו את הבשלות השכלית להבין את הגמרא.

וכן טוען המהר"ל שצורת לימוד החומש אינה כראוי, שבמקום ללמוד כסדר ולרכוש ידיעה ברורה, לומדים פרשה אחת בשבוע זה, ופרשה אחרת בשבוע הבא, ואינם יודעים את הנלמד. וכן בגמרא, במקום לדעת את הגמרא כדבעי, מיד הלומדים קופצים לפלפל.

הדרכת המשנה באבות מביאה את האדם לידיעת התורה באופן מבוסס, וכשאינו עושים כן, הילדים "מכלים בהבל ימיהם ושנותם בבהלה, לעסוק בפלפול של הבל, להסביר פנים אשר לא כן", והבחור מתחתן ואינו יודע מאומה בתורה. וכן לומדים תוס' קודם שיודעים היטב את הגמרא. ע"ש באריכות. ולפי המהרש"א, רבי כבר זעק על כך.

ונסיים במה ששמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל, שלמעשה לאורך הדורות, כלל ישראל לא קיבל את דברי המהר"ל, והחלו ללמוד גמרא וראשונים בגיל מוקדם יותר. ו"אם אינם נביאים, בני נביאים הם", וכנראה הבינו שכדי להצליח לחבר את הלבבות לתורה, היו צריכים ללמוד גמרא וראשונים בגיל מוקדם.

דף לג-ב

ונראה בשמחתכם

בסיום הפרק דורשים את הפסוק: "שמעו דבר ה' החרדים אל דברו" אלו ת"ח. "אמרו אחיכם" אלו בעלי מקרא. "שנאיכם" אלו בעלי משנה. "מנדיכם" אלו עמי הארץ.

כלומר, יש כאן את הקבוצות השונות בכלל ישראל שמתנגדים לת"ח, או מפני שלומדים דברים אחרים, או מפני שהם עמי הארץ.

וממשיכה הגמ' "שמא תאמר פסק ספרם ובטל סיכויים (-של הת"ח), ת"ל ונראה בשמחתכם. שמא תאמר ישראל יבושו, ת"ל והם יבושו, אוה"ע יבושו ולא ישראל".

וכל דברי הגמ' צ"ב.

הבית הלוי (דרוש יג) מבאר ענין עמוק, והוא מבוסס על דברי המקובלים שהזכרנו בשיעורים קודמים.

הפגימה הגדולה שיש בפרשת שומרים היא שליחות יד, שהשומר לוקח לעצמו את הפקדון. והיינו שאדם משתמש בגופו ומוחותיו לצורך תענוגיו האישיים, ובכחאי גוונא הוא חייב באונסין, שהרס את מערכת השמירה.

פעמים שהפקדון נגנב מבית השומר, והיינו היצה"ר שגונב את הפקדון לדבר עבירה. יש לאדם אופן להפטר ע"י שנשבע ולברוח לתירוצים שונים. אך אדם שלוקח אחריות על משהעשה, ושב בתשובה שלימה, אותו שומר זוכה בכפל, וזהו השכר הגדול לעתיד לבא.

וזהו שהבעלים אומר לשומר "לכשתגנב ותרצה ותשלמני הרי פרתי קנויה לך מעכשיו", שהקב"ה נותן לכל אדם את כל הכלים לשומר עליהם, ואומר לו, אם היצה"ר יתגבר עליך והפקדון 'ייגנב' ואתה תשלם ותיקח אחריות ותשוב בתשובה גמורה, הרי הכל קנוי לך מעכשיו, ותזכה עם כל מה שיש לך, בכל הפירות של השכר. ויש כאן מעלה של בעל תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות, ומקבל את ה'כפל'.

ויש להוסיף על כך שבמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, שהרי לבעל תשובה שבא ומודה, מקבל את הכפל הגדול לעתיד לבא.

דף לה

תומת ישרים

הגמ' מבארת שהמלווה אינו מאמין ללווה, ואילו הלווה מאמין למלווה. והטעם, דהלווה חושב על המלווה "תומת ישרים תנחם", מבאר רש"י: אם לא שאדם נאמן וישר הוא, לא היו מעשרים אותו מן השמים. ואילו המלווה חושב על הלווה את ההיפך: "סלף בוגדים ישדם".

הבן יהוידע מציין שלא מדובר כאן על חלוקה מוחלטת, אלא על פי רוב. ונראה לחדד את דבריו, שגם רוב ממש אין כאן, אלא שיש איזו נטייה בדבר לייחס לעשיר ישירות ולעני את ההיפך. ועל כן המלווה והלווה חושבים כך.

הבן יהוידע מוסיף שהעולם אומר שיש בדבר סימן: א' ב' – אמונה ברכה, דאדם נאמן מביא ברכה ורווחה לבית. ואילו ג' ד' – גניבה דלות, שאדם שאינו ישר אלא גנב, מביא עוני ודלות לביתו.

הקב"ה ברא את העוה"ז כדי שעם ישראל יזכה לעוה"ב. ורצונו היה ליתן שכר ללא עבודה, אלא שאז יהיה השכר נהמא דכיסופא, ולמנוע זאת, האדם צריך לעבוד בעוה"ז כדי לזכות בעוה"ב.

ושתי דרכים לפני האדם: (א) לקיים את התורה והמצוות כראוי ולקבל את השכר בזמנו. (ב) לעשות הטאים ולהעניש על כך, וזו תהיה סיבת השכר.

וביאור הדבר, שהתכלית היא להביא לכבוד שמים, ולהראות שכל המציאות משרתת את הקב"ה, ומי שעושה זאת מרצונו, מביא לכבוד שמים. ומי שחוטא, העונש שיקבל יביא לגילוי כבוד שמים, ובוה יזכו לעוה"ב.

הבית הלוי מוסיף שזו כוונת המדרש "כשם שקילוסו עולה מג"ע, כן קילוסו עולה מגיהנם".

ובזה ביאר את הגמ' כאן: יש את הת"ח ויש את המתנגדים להם, אך בסופו של דבר "ונראה בשמחתכם", שכולם מביאים, כל אחד בדרכו, לכבוד שמים מלא.

וזה הביאור שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, שכל אחד מרבה כבוד שמים.

אך דבר זה הוא רק לעם ישראל, וכפי שהגמ' מסיימת שלאוה"ע אין את המהלך הזה, והם אינם זוכים ליטול שכר כשהם נענשים.

דף לד

לכשתגנב ותרצה ותשלמני

הגמ' דנה כיצד זוכה השומר בכפל: "נעשה כאומר לו לכשתגנב ותרצה ותשלמני הרי פרתי קנויה לך מעכשיו".

השפת אמת (משפטים תרל"ה) מקשר בין פרשת שומרים לעבודת ה'. ופותח ואומר שכלליות ענין השמירה שייכת לעבודת האדם בעולמו, שכן הקב"ה נותן לאדם את הנשמה ואת הגוף לשומר עליהם, ועליו להחזירם בשלימות בסיום חייו. ומה שנאמר "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים" מפרש השפ"א לפי דרכו: כסף הוא כוח הרצון (מלשון 'נכסוף נכספתי'), והאדם קיבל כוח זה כדי לרצות ולכסוף לדברים טובים, והכלים הם הגוף והנשמה.

מחשבת קצרה על הדף

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

והדברים עדיין צ"ע.

ע"י מלאך המוות כמו בבני אדם, או שהוא דבר טבעי ללא מלאך המוות.

ואותו אדם אמר שפשוט הוא שאין מלאך המוות בבהמה.

רבי משה היה אז בחור צעיר, ונעמד ואמר שזו גמרא ב"מ דף ל"ו – "מלאך המוות מה לי הכא וכו'", הרי שמלאך המוות הורג את הבהמה. ואותו אדם לא היה לו מה להשיב.

אמנם אחר העיון נראה שאינו כה פשוט.

התורת חיים (חולין כז) מסביר את ענין השחיטה, שבהמה אם מתה באופן טבעי, הדבר נעשה ע"י מלאך המוות. אך ע"י השחיטה מעלים ומקדשים את מיתת הבהמה, עד שאין הדבר נעשה באמצעות מלאך המוות. ומביא מדברי הרקאנטי (פרשת ראה דברים יב, ד) שצדיקים מתים בנשיקה, ולא ע"י מלאך המוות. ועל כן איתא בירושלמי (נזיר לג, ב) שצדיקים אינם גורמים לטומאת מת, ומשום שלא מתו ע"י מלאך המוות. ומוסף הרקאנטי שגם בהמה שנשחטת אין לה טומאה. ועפ"י דברי התו"ח זה ממטעם זה, שעל ידי השחיטה לא מתה ע"י מלאך המוות.

וכותב התורת חיים, שככל שהבעל חי יותר מחובר לחיים הארציים, כך צריך יותר שחיטה כדי להוציאה ממצב זה. על כן חיה ובהמה שחיהם גמורים, כדי להוציאם משליטת מלאך המוות, צריך שחיטה של שני סימנים. עוף שנברא מן הרקק ואין בו חיות כ"כ, די לו בסימן אחד. ודגים שאינם נחשבים חיים גמורים, אין צריכים שחיטה כלל. ע"ש שהאר"ך.

עכ"פ מבואר שצורת המיתה הרגילה של בהמה היא ע"י מלאך המוות.

לעומת זאת הכלי יקר (פרשת אמור, ויקרא כא, ב) כותב באופן ברור שמלאך המוות אינו שייך בבהמה, ומיתתה היא ע"י פירוק היסודות שלה. ואינו נטילת חיים כמו באדם.

ומציינים לשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סי' פג) שמביא את הכלי יקר ומקשה מהגמ' כאן, ומתריך שצ"ל בדוחק שזו לשון מושאלת, שכונת הגמ' שהבהמה היתה מתה בין כך, והשתמשו בלשון "מלאך המוות" בלשון שאלה אבל אינו שייך לבהמה. ודוחק.

ונסיים בהערה אחרת של הגרמ"ש זצ"ל שיתכן ותשפוך אור על דבריו הנ"ל, שהיה תמיד שואל מדוע

ונוסף להעיר, דהנה הגמ' בשבת (דף פח, א-ב) דורשת ענין אחר מפסוק זה, בהקשר לויכוח בין רבא לצדוקי, שרבא היה עוסק בתורה ויושב על אצבעות ידיו שהיו מדממות. ראה אותו צדוקי ולעג לו: עמא פזיזא את דקדמיתו פומייכו לאודניכו, אכתית בפחזותייכו קיימיתו וכו'. והשיב לו רבא: אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן תומת ישרים תנחם, הנך אינשי דסגן בעלילותא כתיב בהו סלף בוגדים ישדם.

ונמצא שחז"ל דרשו מהפסוק ענין אחר, וצ"ב כיצד מתיישבות ב' הגמרות יחד.

ונראה שע"פ דברי הגר"א במשלי על פסוק זה (יא, ג), יש למצוא דרך ישרה בעניין.

הגר"א מבאר שיש כאן שני ענינים, א' מידת התמימות, ב' מידת הישרות. וז"ל הגר"א: "כבר כתבתי למעלה ש'תם' הוא ההולך בתמימות בדרך התורה, ו'ישר' הוא השם מידותיו בשכלו, וזה הישר יכול ליפול ברשת היצה"ר כי שכל אנושי יוכל לטעות, וצריך הישר ג"כ להתמימות בדבר שהוא נגד התורה שאל יסמוך על שכלו. וזהו: תומת ישרים. מה שהישרים הולכין בתמימות ג"כ, זהו תנחם. וסלף בוגדים ישדם. סלף הוא היפוך התם, שהוא לשון עקום, ובוגדים הוא הפוך הישר..."

נמצא שהפסוק מעמיד את החשיבות של מידת התמימות ושל מידת הישרות.

ומעתה י"ל שהגמ' בשבת עוסקת בענין ה'תמימות', ובסוגיין עוסקים בענין ה'ישרות'.

ונמצא עוד, שכדי שיגיע עושר לאדם, אין די שתהיה לו ישרות, אלא גם תמימות.

דף לו

מלאך המוות בבהמה

פשע בה ויצאה לאגם ומתה כדרכה, רבא סובר שלכו"ע השומר פטור, דמלאך המוות מה לי הכא מה לי התם.

מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל סיפר, שפעם בבחרותו נכח במקום שהיה שם אדם חשוב (שאנשים החשיבוהו לת"ח), והיה שם דיון האם צורת המיתה של בהמה היא

מורה על אליהו בגופו, כשיחזור כאדם. ואילו בספיקות במציאות שבזה אפשר לקבל הכרעה שמיימית, בזה הוא נקרא 'אליהו' שגם בבחינת הנביא שלו מתקבלים דבריו. ונפלא.

דף לח

רוצה אדם בקב שלו

רוצה אדם בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו.

רבי צדוק הכהן (דברי סופרים אות א) מבאר שמדובר כאן לא רק על תבואה שגידל בשדהו, אלא גם על מה שאדם קנה, שיש חן המקח על לוקחו, ועל כן הוא חפץ בקב זה יותר ממשל חבירו. וזה הטעם שלא אומר הנפקד מה אכפת לך בין קניין ראשון לקניין שני.

וביאר ענין החביבות הזו נראה פשוט על פי דברי הרמח"ל בהרבה מספריו שמבאר את הענין הידוע של "נהמא דכיסופא", שאם אדם היה נכנס לעוה"ב מבלי שתקדם לכך עבודה אישית, יהא הדבר לחם של בושא, ועל כן הושם האדם בתחילה בעוה"ז כדי שיעבוד וישקיע וכך השכר שיזכה בו בעתיד יהיה בעמלו ויגיע כפיו.

נמצא שכל עניין עולם הזה הוא לזכות ב"קב שלו", ולא לקבל נהמא דכיסופא ב"ט' קבין של חבירו", זהו כל תכלית האדם.

ומבאר רבי צדוק (פרי צדיק ויקרא אות ה) מדוע היחס הוא אחד לתשעה, ואף שאמרו בסוגיין שהוא גוזמא, הדרך היא לתפוס גוזמא במספר שלם והול"ל מעשר קבין של חבירו.

ומבאר דהנה גילוי הקב"ה בעולם מגיע בעשר בחינות שנקראות עשר ספירות, ומזכירים אותן בכל בוקר "לך ה' הגדולה והגבורה וגו'", תשע הספירות הראשונות הן אלו שהקב"ה מתגלה בהן, והספירה האחרונה היא מלכות, ומכיון שאין מלך בלא עם, מתגלה המידה הזו דרך עם ישראל. נמצא שתשע המידות הראשונות מגיעות מצד הקב"ה, והאחרונה תלויה בנו. ומבאר רבי צדוק שזה הרמז "רוצה אדם בקב שלו" – עם ישראל חפץ במידה התחתונה ששייכת אליו, "יותר מתשעה קבין של חבירו" – ט' הספירות העליונות שמתייחסות אליו ית', שכביכול הקב"ה נקרא חבר ורע של כלל ישראל.

צריכים מלאך המוות כדי להמית אדם, די בכך שכשיסתיימו חייו ממילא ימות. ואמר שרואים כאן שהחיים הם דבר נצחי, ועל כן כדי שהחיות תפסיק צריכים כוח חיצוני שיקח את החיים ויקטע אותם. ואפשר שהגרמ"ש הבין שה"ה בבהמה, גם לה יש חיים, ומוכרחים כוח חיצוני להפסיקם והיינו מלאך המוות.

דף לז

יהא מונח עד שיבא אליהו (ב)

הבעל הטורים (שמות כב, ז) על הפסוק "אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלקים" כתב שראשי התיבות של חמש המילים הראשונות הוא "אליהו" רמז לשנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתיים וכו' שיהא מונח עד שיבא אליהו.

ועי' בשיעור בדף ג' שהובא הדיון כיצד סומכים על אליהו שהוא רק עד אחד, והבאנו מספרי חסידות שכאשר יבוא אליהו הנביא תהיה אמת בעולם, ולא ישקרו בני האדם.

וכאן נתמקד על נקודה נוספת:

העירו האחרונים כיצד סומכים על אליהו בזה, הרי "לא בשמים היא", שאין סומכים על פסק הלכה שמגיע משמיים ע"י נביא או מלאך.

החיד"א בפתח עינים על אתר מיישב שבספק במציאות ניתן לסמוך על גילוי עליון. ורק בפסק הלכה כמי הלכה בזה נאמר 'לא בשמים היא'. וכאן הספק הוא מי הפקיד מה, וא"כ הוא ספק מציאותי שבזה סומכים על אליהו הנביא.

ומציין לספרו ברכי יוסף (או"ח סי' לב) שמאריך בענין זה, ומביא בשם מהר"ם בן חביב שנקט שגם בספק במציאות אין לסמוך על נביא, והחיד"א נחלק עליו ומביא כמה ראיות, ביניהן מסוגיין. והאריכו בזה האחרונים.

ונסיים בהערה נפלאה של הרב מפוניבז' זצ"ל שהובאה ב'ארזא דבי רב' (יבמות טז, א) שכידוע תיקו הוא ראשי תיבות "תשבי יתרץ קושיות ואבעיות", ומדוע מכנים אותו תשבי ובמקומות אחרים מכנים אותו אליהו. ומבאר שלענין פשיטות ספיקות הגמרא לא נקבל את הכרעת אליהו מצד היותו נביא אלא מצד שהוא ת"ח שבכחו להכריע, ועל כן מכנים אותו 'תשבי' אשר

מחשבת קצרה על הדף

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

רבי יהונתן אייבשיץ בתפארת יהונתן על פסוק זה (בראשית מב, ח) מבאר שהנה ענין הזקן ידוע במקובלים שמורה על מידת הרחמים של מעלה, וזהו שאחי יוסף לא הכירוהו בחתימת זקן, שנהגו עמו בלא רחמים, אך הוא נהג עמם במידת הדיקנא דהיינו במידת הרחמים. ועדיין צ"ב.

ונביא מספרי החסידות, שהזקן של האדם מגלה את קדושת האדם כמבו' באריז"ל, ומבאר הבית יעקב (פרשת מקץ יג) וזה הפירוש שיצא בלא חתימת זקן, שאז לא התגלה כוח קדושתו וגם הם עצמם לא התגלתה קדושתם, ועכשיו מגיע עם חתימת זקן, בגילוי קדושתו.

מענה יש לבאר, שכאשר האחים מכרו את יוסף, הם ראו אותו כאח צעיר המספר ל'שוד'ר ושמחוייב מיתה (לפי דעתם). הם לא ראו את מעלתו וגדולתו – את ה'חתימת זקן' שלו. וכעת הם ראוהו במצרים משנה למלך ברום המעלה, ומשום כך לא הכירוהו ולא עלה בדעתם שזוהו יוסף. וכ"כ הרמב"ן שם שהסיבה שלא הכירוהו "שלא נתנו לבם שיהיה העבד אשר מכרו לישמעאלים הוא השליט על הארץ".

ולאמור, כשיוסף העפיל לדרגות גבוהות במצרים, לא היה דמיון בינו ובין הדמות שנראתה לאחים בהיותם בכנען.

ומכאן מוסר השכל כמו שכתב המאירי, שלא להביט על הזולת במבט חיצוני, שכן לפעמים יש אדם שנדמה כאדם פשוט אבל בפנימיות הוא גדול.

ומביא את הגמ' בזבחים (צא, א) שמוספי ראש חודש נחשבים 'מקודש' טפי ממוספי שבת, ומדוע? מפני שהשבת קדושתה קביעה וקיימא, ואילו קדושת ר"ח תלויה בכלל ישראל, ומאחר ורוצה אדם בקב שלו, על כן מצידנו קדושת ראש חודש חביבה יותר. ומבאר שהקב"ה נקרא חבר ורע לכלל ישראל, ושפיר הלשון: מט' קבין של חבירו, חבירו דוקא.

ובמקום אחר מבאר רבי צדוק את נוסח התפילה שכאשר שבת חלה בראש חודש, משתנה נוסח המוסף ונעשה כעין מוסף של ר"ח, והיינו שקדושת ר"ח שולטת על קדושת שבת, וכאמור.

דף לט

והם לא הכירוהו

"ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו, אמר רב חסדא מלמד שיצא בלא חתימת זקן ובא בחתימת זקן".

ולכאן הדברים תמוהים, דהמציאות ניכרת ששינוי גידול הזקן אינו מונע היכרות עם בני אדם שהכרנום בעבר.

במאירי (משלי כ, יא) איתא שאין לאדם להסתכל על הצורה החיצונית של הזולת אלא על הצורה הפנימית. אדם צעיר שהוא חכם אין לו ליבוש מול הזקן הכסיל, שחכמתו של הצעיר נותנת לו חשיבות יותר משער השיבה של הכסיל. וזהו מה שאחי יוסף לא הכירוהו, שפירושו שלא ראו את המעלה הפנימית שלו, הגם שהוא ראה את מעלתם.